

ÖRÖMMEL JELEN LENNI A PILLANATBAN

Beszélgetés Franz Kett németországi valláspedagógussal

Bár Franz Kett és munkatársai a világon több helyen is intézetet működtetnek az egységes értelemorientált valláspedagógia népszerűsítése céljából, magyar nyelpterületre eddig alig jutottak el. Idén júniusban először jött Magyarországra a pedagógia kidolgozója, hogy kétnapos képzést tartson a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskolán. A résztvevők számára külön élményt jelentett a nyolcvankettedik évében járó tanár – korát maghazudtoló – frissességét, magával ragadó életörömét megtapasztalni. Az alábbi beszélgetés is ilyen hangulatban született, két foglalkozás szünetében.

Nemes István: Milyen indítatásból született az egységes értelemorientált valláspedagógia?

Franz Kett: A módszer körülbelül az 1972-es évben született meg. Németországban felvetődött a kérdés, hogyan tudnánk az óvodáskorú gyerekeket korszerűen megismertetni a vallási tartalmakkal, ezeket a tartalmakat közvetíteni feléjük. Mindenki érezte, a régi, hagyományos mód nem működik egy nagyon pluarisztikussá váló társadalomban. Ekkor a Katolikus Caritas Szövetség részéről, amely Németországban a katolikus óvodák legfőbb felügyelője, jött három próbálkozás. Ebből a háromból az egyik kísérlet a miénk volt. Én – tanárként – tanfelügyelő voltam, az összes szakért feleltem, a vallásért is, azonban bejárást kaptam a münchen-freisingi egyházmegye katolikus óvodáiba is. Az egyházmegye keresett valakit, aki az összes óvoda felügyeletét átveszi. Akkoriban már foglalkoztam azzal, hogy miként lehet új módon vallási tartalmakat közvetíteni. Találkoztam Esther Kaufmann nővérrel, aki óvónő volt. Vele együtt kidolgoztunk egy koncepciót a münchen-freisingi egyházmegye számára. (Németországban volt még két másik elképzelés is.) Ennek szándéka az volt, hogy a vallási képzést integráljuk egy általánosabb jellegű képzésbe. Ez lassan meg is valósult, és így terjedt el Bajorországban a kedvesnővértől és tőlem származó pedagógia, azután pedig Németország egyéb területein is kezdték alkalmazni. Megközelítőleg így néz ki a kezdet. A mi koncepciónk először nagyon erős valláspedagógiai jelleggel bírt. Később a kedvesnővér és én más-más utat választottunk. Esther Kaufmann számára mindennek előtt a vallási képzés állt első helyen. Tanárként én azt mondtam, kicsit túllépnék ezen. Az óvodában folyó nevelési munkát egy egységként kell kezelni. A vallásos nevelés emberi előfeltételeit nem a hittanos foglalkozásokon teremtjük meg, hanem az óvodai tevékenységek folya-

matában. Nagyon sok játéknak nincs közvetlenül köze a valláshoz, azonban az összpontosítás, az összeszedettség, a kapcsolatra való képesség olyan előfeltételek, amelyekkel vallási témákat tudunk közvetíteni. Ha azt mondom, Isten a szeretet, akkor az óvodában az atmoszférának ennek megfelelőnek kell lennie, viszont ha a szeretet nincs ott, akkor olyasmiről beszélek, amit a gyerek egyáltalán nem ért.

N. I.: Módszerét tizenkét elvre alapozza. Hogyan álltak össze ezek a pontok?

F. K.: A mi pedagógiánk induktív pedagógia, nem deduktív. Az elvek nem állnak a pedagógiai próbálkozás előtt. A gyerekekkel való együttlét, a velük való élet az első, az, ami nekik fontos. Ezekből a tapasztalatokból növekednek ki az elvek. Kiindulásként tisztázni kell tehát, hogy ez a pedagógia nem elvekből születik, hanem az elvek születnek a pedagógiából. Innen született tehát a tizenkét elv, amelyek valóban alappilléreknek számítanak.

N. I.: Pedagógiájának fontos pontja az élet értelmét kereső emberről való gondolkodás. Hogyan épül be ez a keresés a módszertanba?

F. K.: A gyerekekben életfolyamatokat teszünk tudatossá. Az életre tekintünk. Megközelítésünk fenomenológiai megközelítés, nem egzisztenciális. Ránézünk a gyerekre, ránézünk magunkra, ránézünk a többi emberre – arra, hogy mi az ember –, és megpróbáljuk az emberi egzisztencia alapfolyamatait látni. Például az első és legfontosabb kijelentés ez: „Itt vagyok.” (A német „ich bin da” tőmondat azt is jelenti: jelen vagyok, azaz az időtudathoz is kötődik jelentése – N. I.) Descartes, a filozófus azt mondta: „gondolkodom, tehát (itt) vagyok”. Mi azt mondjuk: vagyok, és ezért vagyok jelen. Nem azért, mert gondolkodom, hanem azért, mert jelen vagyok. És mindig másokkal együtt vagyok jelen. Ez is egy tény, ami azt is jelenti, hogy viszonyban élek. Vagyis az életem elfogadás és adás. Ez az élet alapállapota: elfogadok–adok, adok–elfogadok. És szükségem van egy helyre a világban. De mit kellene kezdenem ezzel a hellyel? Ez az emberre, az életfolyamataira vetett pillantás, arra, hogy hogyan él ő. Mindezt ilyen mondatokban tudjuk rögzíteni. Ezeket tesszük tudatossá a gyerekekben és gyakoroljuk be: jelenvaló lét, viszonyban való lét, elfogadás–adás, kérdezés (honnan jövök?, hová megyek?) – tehát filozófiai és teológiai kérdéseket. Ezek fontos kérdések, amelyeket a gyerekek is feltesznek.

N. I.: Az Ön módszere által használt padlóképek hogyan teszik láthatóvá ezeket a folyamatokat?

F. K.: A képek az életfolyamatok tudatosítását szolgálják. Ám ez a tudatosság természetesen több, mint megértés. A megértés a tudatossághoz tartozik, de a szív „értelmessége” is oda tartozik. A gondolkodás értelmessége és a szív értelmessége együtt alkotják az ember tudatosságát, nem külön-külön. Saját életfolyamatunkat három módon tudatosíthatjuk. Egyik beszéddel, gondolkodással és reflexióval történik. Ez nagyon „magasan”, a fejben történik. A másik lehetőség, hogy a testi tapasztalat által teszünk tudatossá valamit. Például úgy, hogy eljátszom azt, hogy kő vagy Nap, vagy bármi egyéb vagyok. Követ, Napot vagy más játsszom. Ezekben önmagam tapasztalatát élem meg, miközben valamit megtestesítek. A belső világot mindmáig a külvilág képeivel írták le, már a mesékben is így van ez. Például azt mondjuk, hogy megkövesedik valami, hogy Nap ragyog a szívében stb. A Csipkerózsika című mesében a király, a kastély, a csipkebokor, a tövisek mind kívülről származó képek, azonban a bensőnkből jelenítenek meg valamit. Ezeket meg tudjuk testesíteni.

A harmadik eszköz a tudatosításra a képekbe öntés vagy bemutatás. Romano Guardini szerint a kép a legmélyebb módja a valóság tudatossá tételének, így a belső valóságának is. Ez egy nagyon szép megállapítás.

N. I.: Ezt a pedagógiát az óvodás korú gyerekek számára dolgozták ki. Lehet-e alkalmazni az azt követő korosztályúaknál is?

F. K.: Ez a pedagógia minden életkor számára alkalmazható. Úgy gondolom, hogy a mai nap tapasztalatait, bár gyermekeknek szóló témákat dolgoztunk fel, az Önök számára is jelentettek valamit... Ha így van, akkor ez a pedagógia nem csak gyerekeknek való. Ám minél nagyobb korosztálynál alkalmazzuk, annál több reflexióra van szükség. A kisebb gyerekeket sokat kell foglalkoztatni. Minél nagyobbak a gyerekek, annál több helyet kell adni a gondolkodásnak. A képbeszéd viszont nagyok és kicsik számára egyaránt alkalmas. Ugyanígy a testbeszéd is. Azt viszont figyelembe kell venni, hogy a kamaszok nem szívesen akarnak bármit is csinálni a testükkel. Ugyanígy a nagyon intellektuális típusú emberek sem. Ezeket szem előtt kell tartani.

N. I.: Hogyan lehet összeegyeztetni ezt a módszert a központilag meghatározott tanterv kínálta tartalmakkal?

F. K.: Ezt a kérdést Németországban sem oldották meg, mégpedig azért nem, mert ez a pedagógia kevésbé módszert, sokkal inkább utat közvetít. A módszer és az út közötti különbség az, hogy a módszert alkalmazzuk, ám nem változtat meg minket, a pszichénkben semmilyen változást nem hoz létre. Amikor azon-

ban útról beszélünk, akkor ezen haladva mi is változunk. És ez egy veszélyes történet, mivel nem tudjuk, hová vezet. Olyan dolog ez, amit szintén át kell gondolni. Nagy kérdés, hogy mennyiben manipulálok... Ezért nagyon okosnak és bölcsnek kell lenned, és messze kell látnod. Ha az a szándékom, módszerré alakíthatod és manipulálhatsz velem. Nagyon kell tehát figyelni. Ezen a ponton merülnek fel a kétségek az alkalmazással kapcsolatban.

Németországban ezt a pedagógiát inkább az elemi iskolákban alkalmazzák, aztán a gyermekistentiszteleteken, a gyermekünnepélyeken, illetve a bér málkózáshoz és elsőáldozáshoz kapcsolódóan. Az iskolai tanárnak nagyon lelkesnek kell lennie, hogy ezzel foglalkozzék. A gimnáziumokban kevésbé alkalmazzák. Kár. Azért van egy pár gimnáziumi tanár, aki sikeresen használja, de sokan nem hisznek ennek lehetőségében. A gimnáziumi tanárok képzése során elsődlegesen az értelemre (fejre) helyezik a hangsúlyt, a holisztikus rendszerről nem sokat szólnak, ezért sem merik/tudják alkalmazni a módszert ezek a pedagógusok.

N. I.: Minden foglalkozás során mozgásos, táncos elemeket is használt, ezeknek milyen szerepük van?

F. K.: A tánc a kommunikáció, a kapcsolat, a viszony egy formája. Ebben a pedagógiában központi helye van a viszonyrendszereknek. Martin Buber, aki számunkra nagyon fontos személyiség, sokat beszél az én-te és az én-az viszonyról. Én az én-te kapcsolatban valósulok meg, tehát a te-vel szemben jövök létre. Az én-az viszony inkább tárgyakhoz, azok felhasználásához kapcsolódik. Az én-te személyes: én értékelek, figyelek, törődök, hagyom magam megérinteni a másokban lezajló folyamatok által. Nem mások által felhasznált valami vagyok. Ma sajnos az én-az viszony nagyon hangsúlyos. Mindenki használ, felhasznál, alkalmaz, még több nyereségre tesz szert, még több pénzt csinál. Mi nem akarjuk kiátkozni az én-az viszonyt, mert tudjuk, hogy az is fontos azért. Martin Buber azt mondja: én-az kapcsolat nélkül nem tudunk túlélni. Az én-te viszony nélkül pedig nem tudunk emberek lenni. Fontos, hogy ne játsszuk ki egymás ellen ezeket, hiszen mindkettő egyforma súlyú.

N. I.: A meséknek milyen szerep jut ebben a pedagógiában?

F. K.: A mesék az élet értelmét megvilágító történetek. Hasonlóképpen a Biblia is, de a Biblia ennél több is. Beszédmódjuk viszont sokszor azonos: a képes beszéd. A naimi ifjú és Jairus lánya történetét ma én nem realiztikusan dolgoztam fel, hanem intrapszichikusan. A beszéd maga ideális területekre vezet minket. A lány halott, Jézus azt mondja: „Kelj fel!”, és az föltámad. Ám ez egy belső folyamat

példázata. A Biblia a mi pedagógiánk számára egy metafora, a belső folyamatok közvetítője. A kérdés az, mi fontosabb: az, amit a belső ember megél, vagy az, amit a külső érez? Vegyünk egy csodatörténetet. A csoda valójában az, amit a belső ember meg tud élni. Ott van az ötezer ember jóllakatása. Sokféle magyarázat van rá: csoda, érthetetlen természeti jelenség stb. Jézus mindenképpen képes erre. Mondhatom azt is, hogy ez egy metafora: Jézus megosztja a kenyeret a tanítványokkal, a tanítványok Jézussal, az emberek látják ezt, és Jézus azt mondja, osszák szét egymás között. Az ezt látó emberekben elkezdődik valami. Végül is mi a nagyobb csoda: az, hogy az Úr Jézus öt kenyérből és két halból jóllakat ötezer embert, vagy az, hogy ötezer ember elkezd egymás között megosztani valamit?... És mit jelent az Isten országa? Az első „jóllakatást”. Ez nem dogmatika.

N. I.: Sok emberrel megosztotta a pedagógiáját itt, Pécsen. Mit üzen azoknak, akik az iskolában kezdik el alkalmazni az egységes értelemorientált valláspedagógiát?

F. K.: Azt tapasztalom, hogy sok olyan ember van, aki a vallás és a kereszténység hagyományos egyházi felfogásával semmit sem tud kezdeni. Azt érzem, hogy sok embernek a kereszténység és a krisztusi tanítás új szemléletére van szüksége. Ezt a szemléletet Önök meg tudják osztani. A megosztás nem azt jelenti, hogy elmennek a templomba. Egy új megértésre van szükség, ami valójában egy csodálatos dolog. Azt jelenti, hogy Jézus tulajdonképpen olyan valaki, aki üdvösséget hoz, aki „élővé” teszi az embert. Az egyházra, Jézusra, Istenre vonatkozó új megértés ez. Az új megértés következményeit nem tudom felbecsülni. Lehetnek kisebbek vagy nagyobbak. Ám ha valami egy kicsit megmozdul, új szemléletmódot kapunk. Mindig megkérdeznék a papok: „Ha ön ezt csinálja a gyerekekkel, szívesebben mennek templomba? Szívesebben gyóznak? Szívesebben maradnak a templomban? Mennek-e minden vasárnap szentmisére?” Ezek számukra a fontos kérdések. Azt válaszoltam, hogy nem az az elsődleges, hogy mit nyerünk ebből, s hogy mi jön utána. Az én szándékom az, hogy éppen akkor, abban a pillanatban, a gyermek istentiszteleten együtt, mindannyiunknak sok öröme legyen. Örömünk legyen Jézusban, Istenben. Ez két egészen különböző szemléletmód. És ha még százezer kilépés is történik az egyházból, én az ellen nem sokat tehetek. Azonban tudok örömet, ébredést adni, amit Isten ad, amit Jézus ad. Meg kell tanulnod örömben élni, és így kell megtalálnod a saját döntéseidet. És most, ebben a pillanatban kell örülnünk. Jézus mondja: „Nézzétek a mezők liliomait!” Nem kell aggódni a holnap miatt. Most, ebben a pillanatban kell örömmel jelen lenni. Ezért táncolunk szívesen, ezért nevetünk sokat, mert itt, ebben a pillanatban ez jó. Az embernek ezek a pillanatok adnak reményt.